

De Bhagavad Gita

met symbolische toelichting

Sannyasin Anamika

Deze tekst is uitsluitend voor persoonlijk gebruik. Commercieel gebruik is niet toegestaan. Evenmin is het toegestaan de tekst te wijzigen, bewerken, geheel of gedeeltelijk te publiceren, of anderszins te vermenigvuldigen. © Copyright 2026 – Sannyasin Anamika

De Bhagavad
Met Symbolische Toelichting

Sannyasin Anamika

Inhoud

Inleiding	7
Voorwoord	9
Hoofdstuk I De wanhoop van Arjuna	11

Inleiding

De Bhagavad Gita wil een spirituele gids zijn voor alle levende wezens in de materiële wereld. In de zoektocht naar verlossing dient men te beseffen dat deze hier niet te vinden is. Zolang men verstrikt blijft in de materie, zal ontgoocheling op ontgoocheling volgen, wat leidt tot diepe zielenpijn, frustratie en woede. In de materiële wereld wordt men gedwongen om te handelen. Zelfs tijdens de slaap blijft het lichaam actief. Door materiële activiteiten blijft men gebonden aan de stoffelijke wereld, maar wie handelt zonder resultaatgerichte motieven kan al op aarde bevrijding vinden.

Door ware kennis verkrijgt men spiritueel inzicht. Deze kennis is zuiverend en leidt tot bevrijding. Onzelfzuchtige, toegewijde dienst is de sleutel. Heer Krishna geeft in de Bhagavad Gita duidelijke aanwijzingen om dit doel te bereiken. Door het vuur van deze bovenzinnelijke kennis raakt men vervuld van innerlijke vreugde, diepe vrede en vrijheid. Voor het oog van de wereld blijft men gewoon handelen, maar innerlijk is men onthecht van de vruchten van zijn daden.

Al naargelang zijn culturele traditie geeft de mens aan het grote mysterie dat men God noemt verschillende namen. In deze herwerkte versie van de Bhagavad Gita gebruik ik afwisselend de namen: God, het Zelf, het Absolute, Brahman, enz. Mocht iemand zich tot een andere naam aangetrokken voelen, dan is dat een vrije, onafhankelijke keuze die niets verandert aan de verheven boodschap van de Gita.

God is alles in alles, is eeuwig, zuiver en absoluut. Hoewel Hij elke vorm kan aannemen, blijft Hij vormloos. Ontelbare namen worden aan Hem toegeschreven, maar Hij blijft naamloos. Hij is de eerste en allerhoogste oorzaak van alle oorzaken. Hij is de Bron van alle vreugde, die opwelt uit de diepte van onze ziel door slechts aan Hem te denken. God is het transcendentale licht waarbij alle zonnen van het heelal verbleken als een kaarsvlam. Hij is voor de mens een ondoorgrondelijk mysterie, en gezegend is degene die, na standvastige en liefdevolle toewijding, een glimp van Zijn uitstraling mag aanschouwen.

In de Bhagavad Gita wordt Arjuna, die de zoekende mens symboliseert, beschreven als een mens met hoge kwaliteiten en als een krijger met uitzonderlijke talenten. Als zelfs hij, de beste onder de mensen, door diepe twijfel en wanhoop wordt overvallen, hoe is het dan met ons gesteld in dit ijzeren, duistere tijdperk van Kali-yuga? Wanneer men het moeilijk heeft in de materiële wereld, is het goed om zich te herinneren wie of wat men werkelijk is: een onsterfelijke ziel in een vergankelijk lichaam. Zolang we gebonden zijn aan een stoffelijk lichaam, worden we beïnvloed door de drie hoedanigheden van de materiële natuur (goedheid, hartstocht en onwetendheid). Toch krijgt men keer op keer de kans zijn ziel te transcenderen door het verrichten van niet-resultaatgerichte activiteiten.

De materiële wereld kunnen we zien als een gevangenis. Sommigen zitten in een kerker, anderen in een cel, en een kleine minderheid in een gouden kooi; toch blijft het een gevangenis. Deze wereld lijkt op het eerste gezicht mooi, maar is niet meer dan een illusie gebouwd uit klatergoud. Door zich over te geven aan en te rusten in het Zelf kan men zich uit dit web van misleiding bevrijden. Het is geen gemakkelijk pad, want de aantrekkingskracht van Maya (de illusie van de materiële wereld) is intens sterk. Het is een strijd van vallen en opstaan, tot we uiteindelijk zo sterk worden als een rots in de branding waartegen de woeste wateren van onwetendheid tot bedaren komen.

Wie goddelijke eigenschappen nastreeft, bereikt spirituele volmaaktheid. Wie daarentegen in de ban is van lage en verwerpelijke eigenschappen, raakt steeds verder verstrikt in de materiële wereld. Onwetendheid levert ons enkel materiële, tijdelijke resultaten op. Ware kennis zuivert het hart en leidt de oprechte mens tot een zuiver geloof in God.

In de Bhagavad Gita legt Heer Krishna uit welke invloed de hoedanigheden van de materiële natuur (goedheid, hartstocht en onwetendheid) op het menselijk bewustzijn hebben en hoe men zich hiervan kan bevrijden. Hij legt het verschil uit tussen het pad van kennis (Jnana-yoga) en het pad van onzelfzuchtige handeling (Karma-yoga). Beide paden bevrijden de mens van gebondenheid en wedergeboorte in de materiële natuur.

***

Voorwoord

De Bhagavad Gita (vertaling uit het Sanskriet: “Het lied van de verheven Heer”) is een bekend religieus-filosofisch geschrift binnen het Hindoeïsme en is intussen een van de meest gelezen boeken ter wereld. Vele wijzen en filosofen, zowel uit het Oosten als het Westen, verwijzen ernaar als een geschrift van grote wijsheid en een leidraad voor een goed en rechtvaardig leven.

De term Hindoeïsme werd oorspronkelijk door Westerse geleerden geïntroduceerd in de negentiende eeuw; in India zelf wordt vaak gesproken van Sanatana-dharma (eeuwige leer of eeuwige wet), hoewel “Hindoeïsme” inmiddels wereldwijd gangbaar is. Haar spirituele zienswijze is levendig, kleurrijk en flexibel, en kan op verschillende manieren worden geïnterpreteerd. Het Hindoeïsme kent geen officiële stichter en heeft evenmin één heilig boek, maar bestaat uit een groot aantal geschriften, die Veda's (kennis) worden genoemd. Deze zijn verdeeld in de Shruti en de Smriti. De Shruti's richten zich vooral op objectieve waarnemingen, terwijl de Smriti's zich bezighouden met subjectieve dialogen, verhalen en interpretaties. De Bhagavad Gita is een onderdeel van het religieus-filosofische epos de Mahabharata. “Maha” betekent groot en “Bharata” betekent India.

De Mahabharata verhaalt de geschiedenis, overleveringen en mythes van de menselijke beschaving, en de persoonlijke strijd van de mens tussen goed en kwaad, tussen kennis en onwetendheid. De Bhagavad Gita neemt een belangrijke plaats in en wordt beschouwd als de parel van de Veda's. Binnen de Sanatana-dharma leer bestaan er vele religieuze orden en sekten, die hun traditie als de enige waarheid claimen. Tegen de achtergrond van de Bhagavad Gita speelt het verhaal van een oorlog. De strijdende partijen in deze oorlog zijn de Kaurava's en de Pandava's (twee familiëdynasties). De Kaurava's staan voor het kwade of onwetendheid, terwijl de Pandava's het goede of kennis vertegenwoordigen.

Een verhaal over oorlog maakt indruk op de menselijke geest en wordt hem vanaf zijn geboorte ‘figuurlijk gesproken’ met de paplepel ingegeven. In de tijd dat Heer Krishna de boodschap van de Gita aan zijn leerling en vriend Arjuna overbracht, vonden er natuurlijk ook oorlogen plaats. Echter, dit oorlogsverhaal moet worden gezien als een allegorie. De mensen van toen hadden meestal geen schoolopleiding genoten en waren over het algemeen ongeletterd. Wat zij te horen kregen, werd in een vorm gegoten die hun geest kon bevatten. Vooraleer te beginnen aan de toelichting op de achttien hoofdstukken van de Bhagavad Gita, wil ik het nog even hebben over de rol van Heer Krishna. Heer Krishna was een volmaakte yogi, die zelfrealisatie had bereikt. Net als Heer Jezus sprak Hij in de ‘Ik-vorm’, door eenwording met God. Volg de aanwijzingen van Heer Krishna in de Bhagavad Gita en je zult de stem van de Allerhoogste, de Geliefde, horen in het heiligdom van je hart, eerst als een stil gefluister, uiteindelijk als een instroom van goddelijk inzicht.

Hoofdstuk I

De wanhoop van Arjuna

Vers 1. Koning Dhritarashtra sprak: "O Sanjaya, wat deden mijn zonen en de zonen van Pandu, verzameld op het heilige veld (Kshetra) van Kuru-dharma, verlangend naar de strijd?"

Koning Dhritarashtra was vanaf zijn geboorte blind, wat hem niet tot de ideale heerser maakte. Daarom werd zijn jongere broer Pandu tot koning benoemd. Toen deze vroegtijdig stierf, werd de troon voorlopig overgedragen aan Dhritarashtra, totdat de oudste zoon van Pandu het koningschap op zich kon nemen. Door list en bedrog van prins Duryodhana, de oudste zoon van Dhritarashtra, verloor de zoon van Pandu voorlopig het recht om te regeren en werd hij samen met zijn broers voor vele jaren verbannen. Dhritarashtra is niet alleen lichamelijk maar ook spiritueel blind, zolang zijn liefde voor Duryodhana blijft voortduren. Zodoende belichaamt hij het ego of de geest die blind is voor de waarheid, maar vasthoudt aan de macht. Sanjaya is de raadsheer van Dhritarashtra en symboliseert het hogere bewustzijn dat verslag doet van de strijd. Het geslacht van Dhritarashtra wordt de Kaurava's genoemd, en het geslacht van Pandu de Pandava's. De Kaurava's staan voor het kwade en onwetendheid, en de Pandava's voor het goede en kennis. Kuru staat voor alles wat slecht is en betekent letterlijk "doe het!" Dharma betekent "rechtvaardige levenswijze". Velen zijn in de veronderstelling dat deze veldslag werkelijk heeft plaatsgevonden, maar zover ik weet, is de geografische ligging nog niet gevonden. Ik sluit me aan bij de conclusie van de mystici dat het veld van Kuru-dharma de ziel is, waar de strijd tussen goed en kwaad, tussen kennis en onwetendheid wordt uitgevochten en dat men de Bhagavad Gita niet letterlijk, maar figuurlijk dient te interpreteren.

Vers 2. Sanjaya zei: "O koning, nadat uw zoon, prins Duryodhana, de gevechtsformatie van het leger van de Pandava's had aanschouwd, benaderde hij zijn leraar Dronacharya en sprak:"

Sanjaya is het toonbeeld van zelfbeheersing en symboliseert het geweten. Prins Duryodhana belichaamt morele verdorvenheid. Dronacharya is zowel zijn leraar als bevelhebber in de strijdmacht van de Kaurava's. Hij was ook de leraar van de zonen van Pandu (Pandava's) en

heeft hen zonder enig onderscheid ingewijd in de gevechtskunsten. Symbolisch gezien is Dronacharya de eerste goeroe (spirituele leraar) die men op het spirituele pad tegenkomt. Hij geeft nuttige aanwijzingen over hoe men met innerlijke conflicten kan omgaan, maar is zelf nog gebonden aan de materiële natuur, wat hem verre van volmaakt maakt. In een later stadium neemt Heer Krishna als volmaakte goeroe het onderricht over.

Vers 3. "O mijn leraar, aanschouw de grote strijdmacht van de zonen van Pandu, die in slagorde is opgesteld door uw intelligente leerling, de zoon van Drupada."

Drupada is de koning van Pancala en vecht aan de zijde van de Pandava's. Hij symboliseert de wil tot transformatie en rechtzetting. De zoon van Drupada, Dhrishtadyumna, wordt ook "Heer der deugden" genoemd en belichaamt de zuiverende kracht die is ontstaan uit intense spirituele discipline (tapas). Hij schrikt niet terug voor een moedige confrontatie met het ego. Dhrishtadyumna heeft zijn krijgers vakkundig opgesteld, wat mogelijk betekent dat hij deze, volgens de gevechtsformaties die in de Mahabharata (waarvan de Bhagavad Gita een onderdeel is) worden beschreven, in kringvorm (chakra-vyuha) heeft geplaatst. Symbolisch betekent dit dat alle deugden zich met elkaar hebben verenigd.

Vers 4. "Hun krijgsmacht telt in de strijd dappere krijgers en grote boogschutters, gelijk aan Bhima en Arjuna; helden als Yuyudhana en Virata, en de grote wagenstrijder Drupada."

De strijd symboliseert de confrontatie tussen de hogere en lagere neigingen in de mens. De dappere krijgers verwijzen naar de moedige eigenschappen of deugden. "Grote boogschutters" staan voor doelgericht handelen in dienst van dharma (de onveranderlijke, eeuwige, kosmische wet). "Gelijk aan Bhima en Arjuna" belichaamt het evenwicht tussen fysieke én morele kracht en helder onderscheidingsvermogen. Bhima, wiens kracht gelijkstaat aan die van duizend olifanten, staat voor het meelevende hart dat de zwakken beschermt, morele rechtvaardigheid en onwankelbare trouw. Arjuna, de meesterboogschutter en innige vriend van Heer Krishna, staat symbool voor devotionele liefde, moreel gedrag en de zoektocht naar spirituele verlossing. Yuyudhana (ook Satyaki genoemd) is het toonbeeld van onwankelbare toewijding aan waarheid en vertegenwoordigt de krijger in dienst van dharma. Virata, de machtige heerser en koning van Matsya, symboliseert loyaliteit aan dharma en verheven gastvrijheid. Drupada (zie vorig vers) blijft een belangrijk figuur in dit geheel. "Grote wagenstrijder" verwijst naar een machtige innerlijke kracht of kwaliteit die veel andere deugden kan dragen en leiden.

Vers 5. "Dhrishtaketu, Cekitana, de heldhaftige koning van Kashi, Purujit, Kunthibhoja en Shaibya — allen uitmuntende krijgers."

Dhrishtaketu staat symbool voor moed en vastberadenheid en inspireert anderen door zijn zelfvertrouwen. Cekitana vertegenwoordigt intuïtie en scherpzinnigheid. De koning van Kashi verwijst naar de stad Kashi (Benares, bekend als de 'stad der verlichting') en staat voor de beschermer van spirituele kennis en dharma. Purujit staat voor het vermogen vele innerlijke zwakheden te overwinnen. Kunthibhoja symboliseert zuivere intenties en is bekend als de beschermer van Kunti, de moeder van Arjuna. Shaibya, de edelste onder de mensen, belichaamt zelfopoffering en morele integriteit.

Vers 6. ”Yudhamanyu en de krachtige Uttamaejas, Abhimanyu (zoon van Subhadra en Arjuna) en de zonen van Draupadi — allen zijn inderdaad grote wagenstrijders.”

Yudhamanyu staat voor de moed om te strijden tegen hoogmoed, trots en zelfgenoegzaamheid. Uttamaejas vertegenwoordigt verheven innerlijke kracht. Abhimanyu symboliseert jeugdige moed en onschuld, vastberaden en toegewijd aan het goede. Draupadi is het gelukkige en onbevreesde hart, de belichaming van meditatie, samen met haar vijf zonen die staan voor ouderliefde, fijngevoeligheid, tederheid, genade en standvastigheid — eigenschappen die verwijzen naar de geschiktheid om het pad van meditatie te volgen en die voortkomen uit de samensmelting van wilskracht en wijsheid.

Vers 7. ”Beste der tweemaal-geborenen, verneem nu de namen van de uitmuntende bevelhebbers van mijn krijgsmacht, zodat je goed op de hoogte bent.”

Duryodhana spreekt Dronacharya aan met de titel “tweemaal-geborene” — een benaming voor Brahmaan of spirituele leraar — wat duidelijk maakt dat deze strijd geen uiterlijk maar een innerlijk conflict is: een strijd tussen goed en kwaad, tussen kennis en onwetendheid. Met deze aansprektitel probeert Duryodhana Dronacharya’s intellect enerzijds te vleien en anderzijds te manipuleren, door een toon van verwachting aan te slaan en het uitoefenen van mentale druk. De “uitmuntende” bevelhebbers verwijzen naar de neiging en de overtuiging van Duryodhana’s ego dat trots, ambitie, controle en dominantie als goede eigenschappen moeten worden beschouwd.

Vers 8. ”Jijzelf, Bhishma, Karna, Kripa — overwinnaars in de strijd — Ashvatthama, Vikarna en Bhurishrava, de zoon van Somadatta.”

Duryodhana somt hier een aantal verderfelijke en machtige krachten op die tot zijn beschikking staan. Elk van deze figuren kan gezien worden als een archetype van een bepaalde neiging binnen onszelf. Dronacharya staat symbool voor het intellect als eerste leraar: vaardig, maar beïnvloedbaar door gehechtheid en eigenbelang. Bhishma, wordt vaak “grootvader” genoemd, maar in deze context gaat het niet om een familielid met die titel. Hier staat “grootvader” voor een oeroude, hardnekkige kracht die de mensheid al sinds onheuglijke tijden in zijn greep houdt, Zo gezien is Bhishma geen persoon van vlees en bloed, maar de belichaming van een diep verankerd principe van misleiding. Zolang die misleiding blijft bestaan (leeft), heerst er duisternis in het begrijpen van de waarheid. Karna symboliseert talent dat verkeerd wordt aangewend door binding aan trots en wrok. Kripa staat voor overlevingsinstinct en aanpassingsvermogen, maar kiest steeds de kant die zekerheid biedt (opportuniste). Ashvatthama belichaamt de overerving van overtuigingen die men door opvoeding en omgeving heeft meegekregen. Vikarna staat symbool voor de innerlijke twijfel: hij herkent het onrecht, maar bezwijkt onder de groepsdruk. Bhurishrava, trots op afkomst en status, identificeert zich volledig met zijn rol en naam.

Vers 9. ”En vele andere heldhaftige krijgers, allen ervaren in de krijgskunst en uitgerust met allerlei wapens, allen bereid voor mijn zaak hun leven te geven.”

”De vele heldhaftige krijgers staan voor allerlei lage, hardnekkige gewoonten of denkpatronen die zich in de loop der jaren hebben gevormd. Ze zijn ervaren in de strijdkunst, wat aangeeft dat ze geoefend zijn in zelfbehoud en weten hoe ze nieuwe inzichten kunnen

ondermijnen. Uitgerust met allerlei wapens, symboliseert de veelheid aan tactieken waarmee het lagere zelf zijn invloed probeert te behouden (redeneringen, emotionele reacties, herinneringen, etc.). “Bereid hun leven te geven” verbeeldt hoe sommige innerlijke neigingen diep verankerd zijn en zelfs tot het uiterste weerstand bieden, ook al dient dat niet ons hoogste goed. Samen vormen deze krijgers een machtig leger van oude patronen dat zich verzet tegen verandering en groei. Duryodhana voelt zich enorm gesteund omdat zijn krijgers er alles aan zullen doen om de overwinning te behalen — inclusief het opofferen van hun leven voor hem — en probeert zichzelf zo te overtuigen van zijn onkwetsbaarheid.

Vers 10. “Onmetelijk is onze krijgsmacht, beschermd door Bhisma; de krijgsmacht beschermd door Bhima, daarentegen is beperkt.”

Duryodhana noemt zijn krijgsmacht onmetelijk en beschermd door grootvader Bhisma. Symbolisch betekent dit dat alle krachten van het kwade en van de onwetendheid zich hebben verenigd om de krachten van het goede en van kennis te vernietigen. Bovendien worden ze aangevoerd door grootvader Bhisma — objectief beschouwd als zeer ervaren en superieur aan Bhima, maar subjectief gezien de belichaming van verwarring en misleiding. Duryodhana is ervan overtuigd dat dit in zijn voordeel zal werken en dat hij zal zegevieren. In werkelijkheid is het echter niet de kwantiteit, maar de kwaliteit van de krachten die de uitkomst van de innerlijke strijd bepaalt.

Vers 11. “Vanuit jullie strategische positie, moeten jullie allen uitsluitend grootvader Bhisma beschermen.”

De Kaurava’s krijgen de opdracht om enkel Bhisma te beschermen. Symbolisch gezien is grootvader Bhisma geen menselijk wezen, maar de belichaming van verwarring — het fundament dat de krachten van het kwade en van de onwetendheid ondersteunt en de illusie in leven houdt. De verwarring is oeroud en daarom noemt men haar “grootvader”. Zolang zij voortleeft, blijven de demonische eigenschappen (de Kaurava’s) onoverwinnelijk. Wanneer de verwarring sterft, eindigt ook de onwetendheid. Zelfs de kleinste twijfel aan de Allerhoogste verbreekt de verbinding met Hem en leidt tot verwarring. Daarom lijkt het leger van de Kaurava’s onoverwinnelijk.

Vers 12. “Bhisma, de roemrijke grootvader van de Kuru dynastie, blies luid op zijn schelphoorn. Het was als het gebrul van een leeuw en het vervulde Duryodhana’s hart met vreugde.”

De leeuw is hier het symbool voor angst. Angst bestaat slechts in de stoffelijke natuur. Wanneer Bhisma — die de verwarring bezielt — de overwinning behaalt, wordt de angst aangewakkerd. De materiële natuur voedt de mens slechts met illusies; meer heeft zij niet te bieden. Het blazen op de schelphoorns van de Kaurava’s wakkert enkel het gevoel van angst aan. Dat is de enige macht waarover zij werkelijk beschikken.

Vers 13. “Daarna weerklonk plotseling een oorverdovend geluid van blaasinstrumenten en allerlei trommels.”

De enige boodschap van de Kaurava’s is het creëren van angst en chaos. Wanneer zij daarin slagen, binden zij de levende wezens steeds vaster aan de materiële natuur.

Vers 14. "Vervolgens bliezen Madhava (Heer Krishna) en Arjuna, gezeten op hun grote strijdswagen, bespannen met witte paarden, op hun transcendente schelphoorns."

Heer Krishna wordt in dit vers "Madhava" genoemd, wat "Heer van het geluk", betekent. De witte kleur symboliseert zuiverheid, helderheid van geest en de kracht die voortkomt uit een zuiver hart. Het geluid van hun transcendente schelphoorns reikt voorbij de drie werelden waar de dood heerst: de wereld der mensen, de wereld der goden en de wereld van Brahma. In deze drie werelden bestaat nog steeds de angst voor sterfelijkheid en eindigheid. De grote strijdswagen is niet uit aardse materialen gebouwd, zoals zilver of goud maar bestaat uit transcendente energie.

Vers 15. "Hrishikesha (Heer Krishna) blies op zijn schelphoorn Panchajanya. Dhananjaya (Arjuna) op zijn schelphoorn Devadatta en Bhima, de man van geweldige daden, op zijn indrukwekkende schelphoorn Paundra."

Heer Krishna wordt in dit vers Hrishikesha genoemd, wat "Heer der zinnen" betekent — Hij die weet wat er in ieders hart omgaat. De vijf organen waarmee we waarnemen (aanraking, smaak, reuk, spraak en zicht) worden beïnvloed door onze zintuigen. Heer Krishna wil ons helpen deze te bevrijden van de beïnvloeding door de materiële natuur en ze uitsluitend te gebruiken in dienst van de Allerhoogste Heer. Arjuna wordt hier Dhananjaya genoemd, wat "overwinnaar van rijkdom" betekent. "Dhana" betekent rijkdom en verwijst naar de noodzakelijke levensbehoeften van de mens, die echter ondergeschikt zijn aan de rijkdom van de ziel. De onmetelijk krachtige Bhima, ook "wolvenbuik" genoemd, blies op zijn indrukwekkende schelphoorn Paundra, die naastenliefde symboliseert. Liefde ontspringt in het hart en wordt ook "buik der gevoelens" genoemd.

Vers 16. "Koning Yudhishtira, de zoon van Kunti, blies op zijn schelphoorn Anantvijaya; Nakula en Sahadeva op hun schelphoorns Sughosha en Manipushpaka."

Sanjaya, de raadsheer van koning Dhritarashtra, noemt Yudhishtira "koning" en maakt hiermee duidelijk dat hij rechtsgeldig voor het koningschap is voorbestemd en niet de zonen van Dhritarashtra. Kunti is de belichaming van plichts vervulling, die de vroomheid (Yudhishtira) heeft gebaard. Het transcendente geluid van de schelphoorn Anantvijaya verwijst naar de eenwording met God. Tijdens de veldslag blijft de vroomheid — Yudhishtira — onberoerd; een belangrijke eigenschap om de overwinning te behalen. Nakula, die op zijn schelphoorn Sughosha blaast, symboliseert plichts vervulling die het onheil vernietigt. Sahadeva, die op zijn schelphoorn Manipushpaka blaast, staat symbool voor toegewijde dienst aan God, die zich niet in tempels voltrekt, maar in de ziel.

Vers 17. "De koning van Kashi (Parmeshvas), een uitmuntend boogschutter, en Shikhandi, de grote strijdwagenstrijder, Dhristadyumna, Virata en de onoverwinnelijke Satyaki."

Sommigen vertalen Parmeshvas als "de grote boogschutter". Men kan het woord echter opsplitsen in Param-Ish-Vas, wat "één zijn met God" betekent. Ook Kashi symboliseert eenwording met de Allerhoogste, wat men bereikt door beheersing van de zintuigen en concentratie op het hart. Shikhandi, verwijst naar het proces van onthechting.

Dhrishtadyumna belichaamt het standvastige, plichtsbewuste hart. Virata vertegenwoordigt de beschermende kracht die ruimte biedt aan het goede om te groeien. Satyaki staat symbool voor de correcte levenswandel.

Vers 18. ”Drupada, de zonen van Draupadi en Abhimanyu, de sterk-gearmde zoon van Subhadra, bliezen ieder afzonderlijk op hun schelphoorn.”

Drupada, die tot het einde loyaal blijft. De vijf zonen van Draupadi staan symbool voor mededogen met ouderen, zachtmoedigheid, fijngevoeligheid, sierlijkheid en standvastigheid — eigenschappen die krachtige hulpmiddelen zijn bij het beoefenen van meditatie. De sterk gearmde (met gestrekte armen) Abhimanyu, zoon van Subhadra, verwijst naar jeugdige moed, onschuld en de reikwijdte van juist handelen. Allen blazen afzonderlijk op hun schelphoorn, wat benadrukt dat ieder van hen zijn eigen unieke kracht bezit.

Vers 19. ”Overweldigend tumult deed hemel en aarde beven en verscheurde de harten van Dhritarashtra’s zonen.”

Het kwade doet zich altijd sterker voor dan het in werkelijkheid is en kan slechts rekenen op uiterlijke bondgenoten; innerlijk is het hulpeloos, laf en zwak. De zonen van Dhritarashtra, die het kwade en de onwetendheid vertegenwoordigen, voelden zich plots overweldigd door het eenheidsgevoel van de Pandava’s, die uitsluitend de aanwijzingen van de Allerhoogste volgen en het goede en de kennis belichamen.

Vers 20. ”Toen Arjuna, op wiens banier Hanuman prikte, de zonen van Dhritarashtra in slagorde zag staan, klaar om de strijd te beginnen, nam hij zijn boog en sprak volgende woorden tot Hrishikesha (Heer Krishna).”

Arjuna belichaamt de liefdevolle mens die wijsheid en verlossing zoekt, maar nog steeds in de ban is van twijfel en rusteloosheid. De aap Hanuman op zijn banier, wapperend in de wind, verwijst enerzijds naar de rusteloze geest, maar ook naar wereldverzaking. Hanuman was geen gewone aap, maar een wezen dat volledig onthecht was en bovendien een groot toegewijde van Heer Rama (een incarnatie van Heer Vishnu, de instandhouder van het universum).

Vers 21 – 22 – 23. ”O Onfeilbare (Heer Krishna), rijd mijn strijdswagen tussen beide legers, zodat ik kan zien wie de boosaardige Duryodhana steunen en met wie ik in deze grote veldslag moet strijden.”

Heer Krishna is inderdaad onfeilbaar; één met de Allerhoogste, spreekt Hij in Diens naam. Arjuna beseft dat, zodra deze veldslag eenmaal is begonnen, er geen terugweg meer mogelijk is. Hij wil persoonlijk zien wie zijn tegenstanders zijn en of dit conflict niet op vreedzame wijze kan worden opgelost.

Vers 24. Sanjaya zei: ”O Bharata (koning Dhritarashtra), nadat Hrishikesha (Heer Krishna) aldus het verzoek van Gudakesa (Arjuna) had gehoord, plaatste Hij de beste der strijdwegens in het midden van beide legers.”

Voor Arjuna, die het spiritueel niveau van kshatriya (krijger) heeft bereikt, breekt nu het moment aan waarop in zijn ziel de grote veldslag begint: die van goed tegen kwaad, van kennis tegen onwetendheid. Heer Krishna spreekt hem aan met Gudakesa, wat “hij die de slaap heeft overwonnen” betekent. Arjuna ontwaakt langzaam uit zijn stoffelijke sluimer en begint het verschil te zien tussen de goede en kwade krachten, tussen kennis en onwetendheid. Hij vertegenwoordigt de mens die een keuze moet maken die bepalend is voor zijn verdere spirituele levensloop. De beste der strijdwapens is, zoals we al eerder hebben aangegeven, niet gemaakt van aardse materialen, maar bestaat uit transcendentale energie.

Vers 25 – 26 – 27. ”Voor Bhisma, Dronacharya en alle heersers der wereld sprak Heer Krishna: O Arjuna, zie hier alle leden van de Kuru-dynastie verzameld. Arjuna herkende vaders, grootvaders, ooms, neven, zonen en kleinzonen, leermeesters en vrienden, schoonvaders en weldoeners, aan beide kanten geschaard. Toen keek Arjuna al dezen aan en, door medeleven overmand, sprak hij:”

De boodschap van Heer Krishna is bestemd voor iedereen, zowel voor de goede als de kwade mens — schijnt de zon niet voor iedereen? Aan beide zijden ziet Arjuna familieleden en vrienden staan. Al dezen zijn hem zo vertrouwd; zij maken deel uit van zijn fysieke en mentale bestaan. Hoe kan hij zich ontdoen van iets dat zo lang een deel van hem is geweest? Arjuna staat op het punt een totale spirituele transformatie te ondergaan en zijn oude manier van leven achter zich te laten.

Vers 28 – 29. ”O mijn Heer, als ik al deze mensen hier zie die verlangen naar de strijd, voel ik mijn lichaam beven. Mijn ledematen worden zwak, mijn mond wordt droog en mijn haren rijzen overeind. Mijn boog Gandiva glijdt uit mijn hand en mijn huid gloeit.”

Alle symptomen die hier worden beschreven, verwijzen naar hevige angst en verwarring. De boog Gandiva die uit Arjuna's handen glijdt, symboliseert het verlies van zijn houvast in de wereld. Deze symptomen worden veroorzaakt door een materialistische levensopvatting.

Vers 30. ”O Keshava (Heer Krishna), mijn geest is verward en ik kan niet blijven staan. Ik zie alleen onheil in het vooruitzicht.”

Heer Krishna wordt hier aangesproken als Keshava, wat verwijst naar het doden van de demon Keshi. Arjuna raakt steeds meer in de ban van de materiële wereld en verstrikt in het web van illusies. Spiritueel gezien is dit het punt waarop de materialistische levensopvatting haar greep laat voelen: de zoeker ziet geen uitweg en ervaart alleen verlies, omdat hij nog niet in de waarheid van de ziel staat. Eerst is er totale verwarring, gevolgd door verlies van zelfbeheersing. Hij wil vluchten voor het onheil dat zijn denken beheerst. Door te vluchten denkt hij zich te bevrijden van angst en verwarring, maar waar men ook gaat, blijft de geestelijke verwarring in ons bestaan. Door toegewijde dienst aan de Allerhoogste Heer kunnen we angst en verwarring figuurlijk “doden”.

Vers 31. "Ik zie geen heil in het doden van mijn eigen verwanten. O Krishna, ook verlang ik niet naar de overwinning, noch naar de heerschappij over een koninkrijk of het geluk dat het biedt."

Net zoals Arjuna zijn we in dit stoffelijke bestaan allemaal geconditioneerd. We denken familiebanden te hebben, maar deze bestaan slechts zolang we in deze stoffelijke wereld leven. Feitelijk is de gedachte dat we familie hebben niet meer dan een illusie. Om het spirituele pad te volgen, zullen we deze banden moeten verbreken — een pijnlijk en moeilijk proces. Moeten we dan ons hart verharderen en onze familie verlaten, zoals sommige traditionele yogi's doen, waarbij zij echtgenote en kinderen soms in behoeftige omstandigheden achterlaten om zich volledig aan de Allerhoogste te wijden? Mijn persoonlijke mening is dat dit niet letterlijk maar figuurlijk moet worden opgevat. We dienen ons geestelijk van familie- en andere banden te onthechten om het hogere doel niet uit het oog te verliezen, maar zonder onze plicht tegenover hen te verzaken.

Vers 32 – 35. "O Govinda, zelfs al winnen wij een koninkrijk met al het geluk van dien, wat baat het ons als allen voor wie we dit verlangen, op het slagveld tegenover ons staan? Wanneer grootvaders, vaders, zonen en andere familieleden, vrienden en leraren bereid zijn hun leven en bezittingen op te offeren voor deze strijd? O Janardana, ik wil niet met hen strijden, zelfs niet in ruil voor de drie werelden, laat staan voor deze aarde. Er bestaat voor mij geen vreugde in het doden van Dhritarashtra's zonen."

Heer Krishna wordt hier met drie verschillende namen aangesproken: Govinda, Mathusudana en Janardana. Govinda verwijst, in de context van de Veda's, naar kennis en wijsheid; Mathusudana naar de vernietiging van de demon Madhu, die het ego symboliseert; en Janardana naar Heer Vishnu, de instandhouder van het universum en beschermer van de mensheid. Arjuna weigert de strijd met zijn familie aan te gaan omdat hij de band met hen niet wil verbreken. De drie werelden verwijzen — in deze context anders uitgelegd — naar de causale wereld, de subtiele wereld en de fysieke wereld. De causale wereld is de ruimte waar alle creaties als idee bestaan, de subtiele wereld is waar de creaties worden vastgelegd als op een blauwdruk, en de fysieke wereld is waar alle creaties hun uiteindelijke vorm krijgen.

Vers 36. "O Madhava, hoe zouden wij gelukkig kunnen zijn door onze eigen familieleden te doden? Zelfs al dienen zij het kwade — hen doden zou ons belasten met zonde. Daarom is het verkeerd om de zonen van Dhritarashtra, onze familie en kennissen, van het leven te beroven."

Arjuna spreekt Heer Krishna aan als Madhava, wat "Heer van geluk en voorspoed" betekent. Arjuna denkt nooit meer gelukkig te kunnen zijn wanneer hij zijn familieleden en kennissen doodt. Hij vraagt Heer Krishna wanhopig om raad in deze netelige kwestie, want hij streeft als een liefdevol mens naar het goede en wil geen zonde begaan door een foute keuze te maken.

Vers 37. "O Janardana (Heer Krishna), zelfs het doden van mijn familie en vrienden, wier harten vol hebzucht zijn, is verkeerd en zou karmische schuld op mij laden."

Janardana is een andere benaming voor Heer Vishnu. Arjuna is er vast van overtuigd dat het doden van zijn familie en vrienden, ook al kiezen zij voor het kwade, verkeerd is en hem bovendien met karmische schuld zou beladen.

Vers 38. "O Krishna, waarom zouden wij, die goed van kwaad kunnen onderscheiden, deze familiedynastie vernietigen?"

Ook al weet hij dat zijn familie zich schuldig maakt aan kwade activiteiten, toch heeft Arjuna moeite om de banden met hen te verbreken en hen te doden. Zachtmoedig als hij is, zou hij hen liever vergeven en in goede verstandhouding samen met hen verder door het leven gaan.

Vers 39. "Door het vernietigen van de familiedynastie zal de eeuwige traditie verloren gaan. Hierdoor zullen zij die overblijven in goddeloosheid vervallen."

Voor Arjuna zijn de familiedynastie en haar tradities zeer belangrijk. Hij lijkt niet te kunnen bevatten dat familiedynastieën komen en gaan, tot de materiële wereld behoren en vergankelijk zijn. Ook religieuze tradities en rituelen zijn niet meer dan tijdelijke hulpmiddelen om de mens in de juiste spirituele sfeer te brengen met als doel Zelfrealisatie te bereiken.

Vers 40. "O Krishna, afstammeling van de Vrishni's, wanneer de familie in goddeloosheid vervalt, worden de vrouwen verdorven en ontstaat er ongewenst nageslacht (door vermenging van kasten)."

In dit vers wordt Heer Krishna aangesproken als afstammeling van de Vrishni's omdat Hij binnen deze dynastie werd geboren. Arjuna zit gevangen in het web van eeuwenoude tradities, waarin vrouwen als minderwaardig worden beschouwd en hun intelligentie aan die van kinderen wordt gelijkgesteld, zodat zij voor de buitenwereld beschermd dienen te worden. In onze huidige tijd bestaan er nog steeds religies en spirituele gemeenschappen die dergelijke mensenwaardige gebruiken in ere houden. Nochtans spreekt Heer Krishna in de Bhagavad Gita met geen woord over het vrouwelijk geslacht als zijnde minderwaardig.

Vers 41. "Vermenging van kasten leidt onvermijdelijk naar de hel, zowel voor de familie als voor hen die de familietraditie vernietigen. De rituelen waarbij men water en voedsel aan de voorouders offert, worden gestaakt, waardoor ook zij ten val komen."

Met de toename van ongewenst nageslacht verwijst Arjuna naar kinderen die geboren worden uit de vermenging van de verschillende kasten. Binnen de Vedische religieuze traditie bestaan er vier kasten: de priesterkaste, de strijderskaste, de kaste van handelaren en de arbeiderskaste. Net als Arjuna dient men zich van deze wereldse tradities te bevrijden. God vraagt geen offers en geen rituelen noch voor de levenden noch voor de doden. Men dient tot het inzicht te komen dat alleen God de enige, eeuwige en absolute waarheid (dharma) is, die niet mag worden verbroken.

Vers 42. "Het is een wandaad om de familietradities te vernietigen, die de oorzaak zijn van de vermenging van kasten. Hierdoor worden maatschappelijke en spirituele verplichtingen voor het welzijn van de gemeenschap tenietgedaan."

Arjuna zit volledig gevangen in het Vedische religieuze Sanatana-dharma-systeem, dat door de priesterkaste werd ingevoerd. Dit systeem, waar ook het onrechtvaardige kastensysteem deel van uitmaakt, dient te worden overstege. Pas wanneer de mens tot dit inzicht komt, kan het ware Goddelijke Sanatana-dharma, dat onvergankelijk, onveranderlijk en eeuwig is, in zijn ziel als een mystieke roos openbloeien.

Vers 43. "O Janardana (Heer Krishna), via de opeenvolging van discipelen heb ik gehoord dat zij van wie de familietraditie vernietigd is, voor altijd in de hel verblijven."

Het vooruitzicht van de verschrikkingen van de hel is het uitverkoren middel waarvan religieuze instituten zich steeds hebben bediend om de mensheid angst aan te jagen en te onderdrukken. Arjuna heeft deze kennis slechts van horen zeggen. Hij weet het dus niet uit eigen ervaring, maar lijkt de Brahmanen (priesterkaste) te geloven, omdat hij is opgegroeid in de traditie dat zij de behoeders van Sanatana-dharma zijn en deze leer door geestelijke erfopvolging doorgeven. Ware Sanatana-dharma echter is universeel, overstijgt geboorte, geslacht en sociale positie, en is niets anders dan eenheid met de Allerhoogste. Bijgevolg is het nodig om voorbij de uiterlijke religieuze tradities te gaan en de innerlijke, eeuwige dharma te realiseren.

Vers 44. "Ach, hoe betreurenswaardig dat wij, uit begeerte naar het bezit van een koninkrijk, zelfs bereid zijn om onze eigen verwanten te doden?"

Arjuna wordt heen en weer geslingerd tussen zijn verlangen naar Goddelijk inzicht en zijn materiële drang om de eeuwenoude tradities te behoeden. Gods koninkrijk ligt diep in de mens verborgen en kan slechts door ware kennis worden onthuld. Om dit te bereiken, moeten we figuurlijk breken met familiebanden en andere tradities die niet meer dan illusies blijken te zijn. Door zijn innerlijke verwarring ziet Arjuna dit echter als een ernstige overtreding.

Vers 45. "Het zou beter voor mij zijn om ongewapend en zonder weerstand te bieden op het slagveld door de gewapende zonen van Dhritarashtra te worden gedood."

De zachtmoedige Arjuna zou liever op het slagveld sterven dan zijn familie moeten doden. Het voortzetten en in ere houden van de familietraditie, ook al is die door het kwade gecorrumpeerd, is voor hem belangrijker dan zijn eigen leven.

Vers 46. Sanjaya sprak: "Nadat Arjuna had gesproken, zijn geest gebroken door verdriet, wierp hij boog en pijlen naast zich neer en zette zich neder in de strijdwagen."

Arjuna heeft het dieptepunt van zijn wanhoop bereikt en wil het conflict tussen de uiterlijke, aangeboren natuur — die de mens met valse beloften in haar greep houdt — en de innerlijke weg van geestelijke transformatie en verlossing ontvluchten. Arjuna's houding laat zien hoe de mens, wanneer hij wordt beheerst door emotie, zijn spirituele richting verliest — en hoe de spirituele leraar (Heer Krishna) nodig is om ons terug te leiden naar helder inzicht en standvastige actie.

Hier eindigt het eerste hoofdstuk van de Bhagavad Gita, "De wanhoop van Arjuna".

Samenvatting van Hoofdstuk I

In het eerste hoofdstuk van de Bhagavad Gita ontvouwt zich het innerlijke drama van Arjuna. Wat begint als strijdlust verandert, zodra hij zijn verwanten, leraren en vrienden tegenover zich ziet, in diepe verwarring en wanhoop. Gevangen in de eeuwenoude structuren van het Vedische Sanatana-dharma en het kastenstelsel, worstelt hij met de botsing tussen uiterlijke plicht en innerlijke waarheid.

Zijn geest wordt overspoeld door verdriet, gehechtheid en morele twijfel. Hij vreest dat het vernietigen van familietradities en sociale orde onherstelbare schade zal toebrengen — niet alleen aan de levenden, maar ook aan de verbinding met de voorouders. Toch beseft hij niet dat ware dharma universeel is, geen groepen onderdrukt en alle tijdelijke structuren overstijgt.

Aan het slot van het hoofdstuk legt Arjuna zijn boog en pijlen neer: het uiterlijke symbool van zijn strijd, maar ook van zijn innerlijke richting. Hij kiest voor passiviteit, niet uit spirituele overgave, maar uit emotionele verlamming. Daarmee is het toneel klaar voor Krishna's onderricht — waarin uiterlijke plicht en innerlijke bevrijding in een nieuw licht zullen worden geplaatst.

***